

Folklórny súbor Turiec

Dejiny súboru

V 50-tych rokoch 20.storočia prichádzali do Martina mladý ľudia zo škôl na umiestnenky, alebo na nábor do strojárenského priemyslu. Po pracovnej dobe sa väčšina mladých schádzala v závodnom klube ROH (bývalý a dnes opäť evanjelický dom), kde pôsobili rôzne krúžky. Začiatkom roku 1954 (január, február) sa stretlo v závodnom klube ROH pár záujemcov o ľudový tanec a založili si tanečný súbor pri Závodnom klube Stalinovec, ktorý nazvali „Jánošík“. Novovzniknutý súbor nemal vedúceho a členovia sa nacvičovali sami – kto čo vedel. Niečo odkukali a tiež každý doniesol do súboru niečo zo svojho rodného kraja. Prvé dve choreografie, ktoré vznikli z vlastnej iniciatívy členov boli Zbojnícky tanec a Horehronský šorový tanec. Nároky sa stupňovali a vedomosti členov už nestačili. V 50-tych rokoch 20. storočia sa do Martina presťahovali aj manželia Kováčovci, ktorí pôsobili v SLUKU (Jozef Kováč(1922 – 1980) ako spevák a sólista SLUKU 1949 – 1952 a Pavla Kováčová(1938) ako tanečnica SLUKU 1950 - 1951). V tom istom čase bol v Martine aj bývalý tanečník Lúčnice Ing. Jozef Vlna(1928 – 1985), s ktorým manželia Kováčovci začali nacvičovať skupinku mladých nadšencov. Jozef Kováč mal na starosti spevácku časť programu a výber piesní pre ľudovú hudbu. Pavla Kováčová nacvičovala tance s dievčatami a Ing. Jozef Vlna trénoval chlapcov. Do konca roku 1956 bol názov súboru Jánošík. Začiatkom roku 1957 súbor zmenil meno na Turiec.

V tomto roku prišla do súboru Milina Marta Ľudrovská(1938), ktorá sa neskôr vydala za Ing. Jozefa Vlnu a pracovala v Banskobystrickom rozhlase. Okolo roku 1964 začala príprava na III. Československú spartakiádu. Členov v súbore bolo pomerne málo a tvorili ho prevažne vojaci, ktorí boli v Martine na základnej vojenskej službe alebo na manévroch. V strojárskom učilišti vtedy fungoval súbor Fatran pod vedením Jána Meška(1927-2010) z Terchovej a pri príprave choreografie na spartakiádu sa spojil so súborom Turiec. Po spartakiáde (1965) prešli všetci členovia vrátane Jána Meška do súboru Turiec a súbor Fatran bol rozpustený. (Je paradox, že v roku 1996 bývalí členovia Folklórneho súboru Turiec, ktorí ešte nechceli skončiť s aktívnou činnosťou, založili znova Folklórny súbor Fatran a začiatkom roku 2002 prešla do tohoto súboru väčšina členov FS Turiec.)

V roku 1966 sa rozpadla ľudová hudba FS Turiec, ktorú vtedy viedol Jozef Pospech(1901). Dramaturg divadla SNP Jozef Soukup(1919), upravil hudbu k tancom pre symfonický orchester ODO (okresný dom osvety) Martin. Za pár týždňov mal pripravené notové materiály pre celý (asi 60 členný) orchester. Spolu s tanečnou a hudobnou zložkou vystupoval aj spevácky zbor Martinských učiteľov. Dirigentom tohto celého telesa bol Jozef Soukup(1919).V čase udalostí v roku 1968 Milina Vlnová (Ľudrovská)(1938) do poslednej chvíle informovala v ČS rozhlase občanov Československej republiky o aktuálnej situácii. Za tento čin bola potom prenasledovaná a spolu s manželom Ing. Jozefom Vlnom museli odísť z Martina a teda aj s Folklórneho súboru Turiec. Keď sa po zájazde do Petrovca v Južoslávií(1968) nevrátili domov štyria tanečníci (emigrácia), súbor sa dostal ešte pod väčší dohľad Strany. Po udalostiach v roku 1968 nemohol Jozef Soukup(1919) pôsobiť ako dramaturg divadla SNP ani ako dirigent tohto telesa a spolupráca so súborom Turiec sa pomaly ukončila.

Na podnet zriaďovateľa súboru Turiec, ktorým bol DK ROH (Dom kultúry Revolučného odborového hnutia), sa vytvorili podmienky pre vznik cimbalovej ľudovej hudby z hráčov orchestra ODO (okresný dom osvety) Martin, ktorej primášom bol učiteľ ĽŠU (ľudovej školy umenia) v Martine Bohuš Pavlík (prvý huslista orchestra). Pre neprekonateľné nezhody s DK ROH sa Bohuš Pavlík ešte v roku 1968 vzdal spolupráce s DK ROH a odišiel zo súboru Turiec aj s notovými materiálmi. Táto udalosť odštartovala nové tvorivé obdobie súboru, kedy boli zanechané choreografie súboru v sprievode veľkého symfonického orchestra. Primášom hudby sa stal Ing. Dušan Tuma, ktorý začal stavať hudbu na tradičnom zložení hráčov s piesňovým základom regiónu Turiec. Prvým číslom, ktorým sa hudba prezentovala boli piesne, neskôr použité na prvý tanec z Turca nazvaný Turiec.

Napriek nepriaznivej situácii po roku 1968 sa začala výskumná práca, pri ktorej stál Ján Meško(1927), Ivo Novák, Ľudovít Pekar(1943) a Ing. Dušan Tuma(1943). Jedna z prvých výskumných výprav Iva Nováka a Jána Meška smerovala do Terchovej. V čase adventu sa tam stretli s Ondrejom Bobaňom a s Vincem Rybárom. Zozbieraný materiál odovzdali istému hudobnému skladateľovi v Bratislave, ktorý robil aj dirigenta v slovenskom rozhlase, s požiadavkou o napísanie hudby k novému tancu z Terchovej – tento materiál však už nikdy súbor nevidel. V tých časoch (1969) sa začalo chodiť aj po dedinách v regióne Turiec. V súbore ešte stále pôsobil Jozef Pospech(1901) z Turčianskeho Petra, ktorý bol v mladosti primášom v ľudovej hudbe, ovládal hru na kontrabas a violu, vedel hrať na cimbal, bol

organistom a kronikárom v obci Turčiansky Peter, výborným rozprávačom a jedným zo zakladateľov divadelníctva v Turčianskom Petre. Na základe vyššie uvedeného bol výborným inšpiračným zdrojom pri tvorbe prvého tanca z Turca, lebo dokázal ukázať pôvodné tanečné prvky z regiónu Turiec. Spoločným úsilím vedúceho súboru (Ján Meško, 1927), choreografa (Ludovít Pekar, 1943), vedúceho ľudovej hudby a speváckej zložky (Ing. Dušan Tuma, 1943) a ďalších nadšencov vznikol v roku 1971 prvý tanec súboru z turčianskeho regiónu pod názvom Turiec a neskôr po prepracovaní (1973) dostala choreografia meno Na turčianskom dvore.

V roku 1973 sa súbor predstavil na Podpolianskych slávnostiach v Detve s krátkym tancom z regiónu Turiec: Olejkár (1972), ktorého námet čerpal Ludovít Pekar (1943) z olejkárskeho prostredia z archívnych materiálov znievského a blatnického múzea, ale aj priamo od starých olejkárov pána Lišku z Blatnice a pána Ivašku z Martina. V roku 1974 vznikla ďalšia choreografia z regiónu Turiec s názvom Lúčenie, ktorá bola súčasťou programu Olejkári, za ktorý bol v roku 1975 súbor a choreograf Ludovít Pekar (1943) odmenený cenou za dramaturgické spracovanie olejkárskej tematiky. Autorom hudby bol Ing. Dušan Tuma (1943), ktorý zužitkoval skúsenosti nadobudnuté v predchádzajúcich rokoch pri poznávaní piesní regiónu Turiec hraním v ľudových hudbách ako primáš už od roku 1958.

Od roku 1959 žil v Martine rodák z Terchovej Vincent Hanuliak (1934), ktorý mal veľmi rád terchovskú muziku. Keďže nebolo s kým hrať, začal učiť svoje deti a vznikla Terchovská muzička Hanuliakovcov. Do súboru Turiec prišli v roku 1976. V roku 1978 bol na Celoslovenskej súťaži choreografií v Bratislave odmenený hlavnou cenou tanec Lucijný stolček (1977), ktorého choreografiu robil Ludovít Pekar a hudbu hudobný skladateľ Tibor Andrašovan. V tom istom roku vzniklo aj scénické spracovanie zvykov na Gregora v obci Mošovce v choreografií Ludovíta Pekara s hudobným sprievodom heligónky. V roku 1980 vznikol tanec Na Terchovej pri muzike v choreografií Ludovíta Pekara so sprievodom originálnej Terchovskej muziky rodiny Hanuliakovcov. Začiatkom 80-tych rokov 20. storočia sa v súbore odštartovala ďalšia vlna výskumu v regióne Turiec pod odborným vedením a v spolupráci s etnografkami PhDr. Hanou Zelinovou, rod. Bílkovou a PhDr. Jelkou Borcovanovou, rod. Januškovou. Medzi najvýznamnejších členov podieľajúcich sa na výskumoch patria: Ing. Peter Králiček (1953), Monika Barabášová (1959), Šárka Zuberová (1957), Monika Hrubalová, Ivana Laučoková (1965), Ing. Miroslav Štrba (1966), Ing. Dušan Tuma (1943), Božena Kočalková (1960).

V roku 1982 prebral štafetu vedúceho a choreografa súboru Ing. Peter Králiček (1953), bývalý člen Lúčnice, ktorý sa po štúdiách v Bratislave opäť v roku 1979 vrátil do súboru Turiec. Už v roku 1981 vytvoril prvú choreografiu Na lúkach z regiónu Turiec. Vďaka svojim skúsenostiam a účinkovaním v Lúčnici choreograficky upravil niekoľko tancov FS Turiec (Na turčianskom dvore, Na Terchovej pri muzike, Olejkári). V roku 1982 vytvoril Ing. Peter Králiček tance: „Vítanie jari“ na základe výskumu PhDr. Hany Zelinovej, rod. Bílkovej v obciach Podhradie a Turčianska Štiavnička (Dolný Turiec), „Hry“ na základe výskumu Šárky Zuberovej, rod. Grulichovej v obci Blatnica a „Tá belianka Dorka“ na základe hudobného čísla LH FS Turiec, vytvoreného Ing. Dušanom Tumom z troch piesní nájdených v obci Belá-Dulice (okr. Martin). Choreografia „Hry“ sa ukázala ako nie vhodná pre dospelých členov súboru (spracované boli detské hry z Blatnice) a možno aj to v roku 1982 podnietilo vznik detskej zložky súboru Turiec – Detský folklórny súbor Turiec. Choreografia „Tá belianka Dorka“ bola vysoko štylizovaná - ako ústredný prvok bol použitý palicový tanec, ktorý sa v obci Belá vyskytoval len vo fašiangových mládeneckých tancoch, aj to nie v takom prevedení. V dobe keď sa súbor prikláňal (a vôbec celá folklórna scéna na Slovensku) skôr k autentickému, nie veľmi scénicky upravenému, prejavu (výnimkou bola choreografia Lucijný stolček - 1977) bola táto choreografia na čas vyčiarknutá z repertoáru súboru.

V roku 1983 sa súbor aktívne zapojil do prípravy uvedenia turčianskeho folklóru na scéne Folklórnych slávností pod Poľanou v Detve, kde spoluúčinkoval s dedinskými folklórnymi skupinami. Ing. Peter Králiček v roku 1984 vytvoril na skladbu Ing. Dušana Tumu „Variácie“ (Námet skladby tvorí pieseň zo Sklabine s valaško-pastierskou melódiou „Plače diouča na doline“) choreografiu s rovnakým názvom, v ktorej boli použité pôvodné prvky Turca v rôznych variáciách. V tom istom roku sa podarilo Ing. Petrovi Králičkovi vytvoriť ešte dva tance. Prvým bolo tanečné spracovanie lašungu a čardáša z obce Dubové podľa informácií Pavla Plicu. Na výskume sa okrem choreografa podieľali aj PhDr. Jelka Borcovanová, rod. Janušková a Mária Palasthyová. Hudbu k tancu vytvoril Ing. Dušan Tuma. V druhom tanci spracoval choreograf tance, piesne a zvuky komárňanských Rómov na základe archívneho dokumentu Umenovedného ústavu SAV Bratislava. O rok neskôr (1985) vznikol v choreografií Ing. Petra Králička ďalší tanec spracovaný na základe archívneho materiálu SAV Bratislava, tento krát z obce Očová. Choreografia má názov „Po Očovsky“ a hudbu k tancu vytvoril opäť Ing. Dušan Tuma. Rok 1986 priniesol súboru dva nové

tance z Turca a jeden z Horných Kysúc. V choreografií „Na Dubovskom Bále“ je zachytená tanečná zábava na Dubovom v Turci u manželov Kurucovcov, na základe rozprávania Pavla Plicu a členov folklórnej skupiny v Dubovom. „Starodávne z Podhradia“ je tanec spracovaný na základe výskumu v turčianskej obci Podhradie u manželov Vyletelovcov (Jozef Vyletel-1904-1986, Anna Vyletelová-1913-2007). Na výskume sa podieľali PhDr. Hana Zelinová, rod. Bilková a Ing. Peter Králiček. Posledným s trojice tancov vytvorených v roku 1986 je choreografia „Na tym Čornym“, spracovaná na základe archívneho dokumentu Kysuce z Umenovedného ústavu SAV v Bratislave. Spracovaný je v nej tzv. tanec „Skokan“ z obce Čierne na Horných Kysuciach. Choreografom všetkých troch tancov je Ing. Peter Králiček, hudobne ich spracoval Ing. Dušan Tuma. V roku 1988 na základe štúdia záznamu SAV folklórnej skupiny z Kyjova vznikli v choreografií Ing. Petra Králička choreografie „Do kola“ a „Kyjovská dribna“. Kyjovskú dribnú hudobne spracoval Ján Lincéni (1947). V ten istý rok vznikol aj obrázok „V Dubovom na Jána“ v choreografií Ing. Petra Králička. „Fašiangový palicový“ je tanec z turčianskej obce Turček (chlapci ho tancovali počas Fašiangov), ktorý vznikol v roku 1989 v choreografií Ing. Petra Králička. V roku 1990 vzniká ďalšia choreografia z regiónu Turiec – „Svadba v Turci“, ktorú hudobne spracoval Ing. Dušan Tuma a choreografiu vystavoval Ing. Peter Králiček. V tom istom roku (1990) odchádza zo súboru Ing. Peter Králiček.

V roku 1991 vzniká tanec „Slamenár“ v choreografií Ing. Miroslava Štrbu. V tom istom roku spracovala Ivana Mišíková zvyky na Ondreja pod názvom: „Na Ondreja“. V roku 1992 Ivana Mišíková vytvorila obrázok „Jarmočnícky“, ktorý hudobne spracoval Ing. Dušan Tuma. V tom istom roku (1992) vytvoril externý choreograf Cyril Zálešák tanec Krucená z obce Šarišské Dravce. V roku 1994 na základe filmového záznamu z obcí Hladovka a Suchá hora vytvoril Jozef Labuda tanec „Goralsky“. V ten istý rok externý choreograf Cyril Zálešák vytvoril pre súbor tanec z myjavských kopaníc pod názvom „Z Vrbovíc“. V roku 1996 vznikla choreografia „Tie lubinské zvony nové“ v choreografií Ing. Vladimíra Mišíka. Choreografie „Z Vrbovíc“ a „Tie lubinské zvony nové“ hudobne spracoval Ing. Dušan Tuma. V roku 2003 vytvoril pre súbor externý choreograf Vladimír Michalko tri tance zo Zemplína „Verbunk zo Zamutova“, „Karičky z Parchovian“, „Parchovany – čardáš“, ktoré hudobne spracoval Marek Konček.

Na základe rozprávania Vincenta Hanuliaka, Jozefa Papaja, Miroslava Hanuliaka a záznamov dostupných v obci Terchová vznikol v roku 2006 v choreografií Jozefa Dudku a odbornej spolupráce Márie Pösovej, rod. Hanuliakovej (1986) a Mariána Pösa (1983) tanečný obrázok „Na Terchovej pri máji“. Hudobne túto choreografiu spracoval Martin Hanuliak. Po terénnom výskume Jozefa Dudku v obci Polomka na Horehroní a na základe rozprávania Rudolfa Šándora z Polomky a videozáznamu miestnej folklórnej skupiny vznikla v roku 2007 choreografia „Zábava na Poluomke“. Choreografiu hudobne spracoval Jozef Dudka v spolupráci s Romanom Končekom. V roku 2009 vznikla choreografia „Turčianske čardáše“ v choreografií Jozefa Dudku, hudobne ju spracoval Marek Konček. Na základe filmového dokumentu z Poníkov vznikla choreografia „Poníke, Poníke“ – hudba Marek Konček. V roku 2009 vznikol aj tanečný obrázok „Turci“ v choreografií Jozefa Dudku s odbornou spoluprácou Juraja Jánošíka (1983) a Adriany Pinkovej (1986), hudobná úprava Marek Konček.

Od roku 2010 sa súbor orientuje na pôvodný tanečný materiál z Turca a prostredníctvom literatúry, rozprávania, porovnávaní so susednými regiónmi a analýzou tanečných motívov sa snaží rekonštruovať staršie typy tancov v tomto regióne. Prvým pokusom bola choreografia „Anička, malička zo šašu“ v choreografií Jozefa Dudku na pôvodnú skladbu Ing. Dušana Tumu.

V súbore okrem tanečnej zložky fungovala samostatne aj ľudová hudba, spevácka zložka a inštrumentalisti.

Cimbalová ľudová hudba:

1954 – 1957 Ľudová hudba FS Turiec pod vedením Stanislava Konštáta

1957 – 1964 Ľudová hudba FS Turiec pod vedením Alfonza Zaunera

1965 – 1966 Ľudová hudba FS Turiec pod vedením Stanislava Konštáta

1966 Ľudová hudba FS Turiec pod vedením Jozefa Pospěcha

1967 – 1968 Symfonický orchester ODO Martin pod vedením Jozefa Soukupa

1968 Ľudová hudba FS Turiec pod vedením Bohuša Pavlíka

1969 – 1975 Ľudová hudba FS Turiec pod vedením Ing. Dušana Tumu

1976 – 1979 Ľudová hudba FS Turiec pod vedením Jozefa Cibulku

1980 – 1985 Ľudová hudba FS Turiec pod vedením Mgr. art. Márie Baťkovej

1986 – 1998 Ľudová hudba FS Turiec pod vedením Ing. Dušana Tumu

1999 – 2002 Ľudová hudba FS Turiec pod vedením Mariána Kramára

2002 – 2004 Ľudová hudba FS Turiec pod vedením Mareka Končeka

2006 – 2007 Ľudová hudba FS Turiec pod vedením Romana Končeka

2010 - Ľudová hudba Stračinovci z Turčeka

Terchovská muzika:

1965 – 1975 - Ján Meško(1927) pochádza z Terchovej a mal tam aj veľa známych a preto s jeho príchodom do súboru (1965) dotiahol do FS Turiec aj terchovskú muziku. Vtedy sa ešte nedalo hovoriť o stálej formácii. Hlavnými predstaviteľmi boli Ondrej Bobáň a Vincent Rybár. Na nich sa Ján Meško(1927) obrátil vždy keď potreboval terchovskú muziku a oni si už zorganizovali zvyšných muzikantov.

V roku 1976 prišiel do Folklórneho súboru Turiec Vincent Hanuliak(1934) a s ním aj jeho rodinná muzička.

1976 – 2007 Terchovská muzička Hanuliakovcov:

Inštrumentalisti:

Jozef Kováč(1922 – 1980) – harmonika

Dušan Pšenčík(1932) – 6 dierová píšťalka, fujara, handrárska píšťalka, koncovka, dvojačka, drumbl'a, gajdy

Peter Palušák – fujara

Vincent Hanuliak(1934) – heligónka

Ladislav Hanuliak(1958) - heligónka

Ľubomír Párička(1954) – 6 dierová píšťalka, fujara, handrárska píšťalka, koncovka, dvojačka, drumbl'a, gajdy, gajdica

Milan Roob(1965) – 6 dierová píšťalka, koncovka, dvojačka, gajdy, gajdica, fujara, drumbl'a, heligónka, ústna harmonika

Roman Hanuliak(1979) – 6 dierová píšťalka, koncovka, dvojačka, fujara, akordeón, heligónka, ústna harmonika, drumbl'a

Spevácka zložka pod vedením:

Jozef Kováč

Jozef Soukup

Katarína Lapšanská

Ivan Piliš

Karol Kánovský

Jela Baucová

Jana Fabšíková

Anna Chmúrna

Monika Barabášová

Darja Čerpáková

Zuzana Dejčíková

Gabriela Koppalová

Programy FS Turiec:

Estráda – Na ľudovú nôtu – 1959

10. výročie súboru Turiec – 1964

Turiec – súbor piesní a tancov – 1969

Olejkári – 1974

20 rokov súboru piesní a tancov Turiec – 1974

Premeny – 1980

Program Folklórneho súboru Turiec na kvalitatívne prehrávky kategórie „B“ – 1981

Na Dubovskom dvore – 1984

Folklórny súbor Turiec – 1987
Turiec – návraty a premeny – 1989
Od Ondreja do troch kráľov – 1991
Vianočný jarmok – 1992
Dvanásť do tučta z Turca – 1993
Podoby Turca v zrkadlení času – 1994
Pochôdzky slovenskom – 1996
Z ďaleka a z blízka – 1999
50 rokov Folklórneho súboru Turiec – 2004
FS Turiec a jeho generácie – 2009
Cestami necestami – 2009
Turčianske čriečky – 2010
Potulky Slovenskom – 2010

Výskum a spracovanie: Jozef Dudka, 2012